

HELSİNKİ TOPLANTISI (1975) VE ULUSLAR ARASI HUKUK

Veli MUSAOĞLU*

Avrupa güvenliği, 'ebedi barış' görüşleri Avrupa kıtasının hümanist geleneklerinde çoktan beri önemli yer almıştır. Avrupa'da güvenlik ve işbirliğine ilişkin Helsinki Toplantısı uluslar arası gerginliğinin azaltılmasında yeni ve önemli bir aşamadır. Toplantıda varılan anlaşmalar, ilkeler deklarasyonu'nda yer almıştır. Katılımcı devletler bunu ve Sonuç Deklarasyonu'nun diğer bölümlerindeki maddeleri karşılıklı ilişkilerde gözönünde bulundurmamışlardır.

Sonuç Deklarasyonu, devletler arasındaki ilişkilerin ilkelerinin mevcut uluslar arası hukuk normlarına dayanarak belirlenmesi için tek belgedir.

Sonuç Deklarasyonu'nda yer alan ilkeler uluslar arası hukuk kurallarını daha da geliştirmiştir ve Avrupa'da hukuk kurallarının gerçekleştirilmesinde yeni bir aşama olmuştur.

Avrupa yaşantısında, kıtanın bütün devletleri ve ABD ile Kanada'nın katılımlarıyla yapılan bu kadar demokratik ve örnek niteliği taşıyan bir toplantı olmamıştı.

Bu süreç, devletler arasında siyasi, askeri, ekonomik, teknik-bilimsel, insani ve kültürel işbirliğini kapsıyor. Sonuç Deklarasyonu'nda özellikle kaydedilen güç kullanmamak ve güç kullanmakla tehdit etmemek ilkesi uluslar arası hukukun gerçekleştirilmesine önemli bir adımdır.

BM Genel Kurulu, defalarca devletler arasında karşılıklı ilişkilerde güç kullanılmasından kaçınılması çağrısında bulunmuştur.¹

Helsinki Toplantısı Avrupa'da güvenlik ve işbirliği sisteminin kurulmasında son nokta değil, bunun başlanması sürecidir. Katılımcı devletlerin karşılıklı ilişkilerde gözönünde bulunduracakları ilkeler egemen beraberlik, egemenliğe haiz haklara saygı, güç kullanmamak veya güç kullanmakta tehdit etmemek, sınırların dokunulmazlığı, devletlerin toprak bütünlüğü, sorunların barışçı yollarla çözülmesi, iç işlere karışılmaması, insan hakları ve fikir, vicdan, din özgürlükleri dahil temel özgürlüklere saygı, halkların hukuk beraberliği ve kendi kaderini belirleme hakkı,

* Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi Tarih Bölümü

¹ Rezolyutsii 2610 (XXI), 2625 (XXV), 2680 (XXVI)

devletler arasında işbirliği, uluslararası hukuk alanındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesidir.²

Deklarasyon'un onaylanmasının ardından katılımcı devletler bu belgenin ilkelerini yerine getirmek yükümlülüklerini üzerlerine alıyolar.

Deklarasyon'un hükümleri mecburi nitelik taşıyor. Katılımcı devletler deklarasyonda öngörülen yükümlülüklerle saygı göstermek ve yerine getirmek azminde olduklarını bildiriyorlar.

Bunlar, hukuki açıdan verimli olmanın yanı sıra, uluslar arası hukukun temel normlarıdır. Bilindiği gibi, Sonuç Deklarasyonu Avrupa devletleri olmayan ABD ve Kanada tarafından da imzalandı. Bu devletlerin toplantıya katılması yalnız Avrupa işleri ile ilgili olmalarından kaynaklanıyor. İlk önce, bu ülkelerin direk Avrupa kıtasında Hitlerlerin tecavüzüne karşı verilen Ortak mücadeledeki rolü gözardı edilemez. İkinci, bu mücadeleden sonraki meselelerin çözülmesi için ABD dahil dört devlet üzerine özel sorumluluk almıştı. Bu potsdam ve bazı diğer anlaşmalarda öngörülüyor. Üçüncü, çağdaş Avrupa'da oluşan siyasi gerçekler. ABD ve Kanada NATO üyeleri ve her Avrupa'da silahla kuvvetler. Nihayet, dünyayı ABD yönetiyor. Helsinki Toplantısı'nın ilkeleri mahalli nitelik taşısa da, genel uluslar arası hukukun bir bölümü olup bunun gerektirdiği bütün normlara uygundur.

Deklarasyona katılan ülkelerin karşılıklı ilişkilerinin ilkeleri deklarasyonda da gösterildiği gibi BM tüzüğüne uygundur.³

Bu ilkelerin temelini oluşturan hükümler BM 1970 yılı deklarasyonunu hatırlatıyor.⁴

Toplantının tecrübesinden uluslararası hukukun genel ilkelerinde geniş bir biçimde yararlanılıyor. Özellikle üç ilke uluslararası hukukun temel taşları olarak kabul ediliyor; sınırların dokunulmazlığı, devletlerin toprak bütünlüğü, insan haklarına saygı.

Sınırların dokunulmazlığı herhangi bir ortak güvenlik sisteminin en önemli özelliğidir. Bu ilkenin ihlal edilmesi hep insanlık için mutsuzluk getirdi, savaflara neden oldu. Çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine yol açtı. Sadece son üç yüz yılda 170'den fazla savaş oldu.⁵ Hesaplamalara göre, Avrupa'da 17. Yüzyıldaki savaflarda 3 milyon, 18. Yüzyılda 5 milyondan fazla, 19. Yüzyılda 6 milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir.⁶ Birinci ve İkinci Dünya savafları da Avrupa'da başladı.

² Sulh, tehlikesizlik ve emektaslık meselelerine dair Helsinki geçirilmiş müşavirenin yekunlarına ait 30 iyul ve 1 Ağustos 1975, Bakı 1975, s.16-25.

³ Ustav Organizatsii Obyedinyonnix Natsiy. Status Mejdnarodnogo Suda. Moskva 1945.

⁴ Dok. OON A/8082

⁵ Ponurmaryov G.A. Obşevropeyskoye Soveşaniye-İstorişeskiy Rubej. M. 1975, s.10.

⁶ Tolkunov L., Noviy Etap Razryadki Napryajennosti-"Kommunist", 1975, N-13, s.97.

Katılımcı devletler; ırk, cins, dil ve din farklılığına bağlı kalmadan insan hakları ve düşünce, din, vicdan özgürlükleri dahil temel özgürlüklere saygı göstereceklerini yükümlülük olarak üzerlerine almışlar. Katılımcı devletler insan hakları ve özgürlüklerinin insanlık açısından taşıdığı önemi onayladılar.

Katılımcılar, bu alanda insan hakları deklarasyonu dahil uluslararası deklarasyon ve anlaşmalarla belirlenen hükümleri yerine getirmeyi yükümlülük olarak üzerlerine aldılar. Böylece, insan hakları ve özgürlüklerine saygı barış için önem taşıyan bir husustur, insanlık namına uluslararası hukukun daha da geliştirilmesidir.

Avrupa Konseyi, Parlamenter Asamblesi'nin tüzüğünde, insan haklarının ihlali uluslararası bir olaydır. Güç kullanma, ırkçılık ve şovanimizm, iftira, yalan bilgilerin yayılması önlenmeli ve suçlular cezalandırılmalıdır.

Büyük veya küçük olmasına bağlı kalmadan bütün halkların beraberliği çağdaş uluslararası hukukun temelini oluşturan ilkelere biridir.

Sonuç Deklarasyonu uluslararası hukuk ile iç yasama arasındaki bağlantıyı yansıtmıştır. Deklarasyon, devlet tarafından iç kanunlara dayanarak, uluslararası hukukun bozulmasını kesinlikle reddediyor.

Helsinki Toplantısı'nın Sonuç Deklarasyonu hukuki belgedir. Buna imza atan bütün ülkeler hükümlerini yerine getirmelidirler. Bunun için belge hukuk normlarının ifadesi formülü olarak görülüyor. Helsinki Toplantısı'nın ilkeleri çağdaş uluslararası hukuk normlarını daha da geliştiriyor.

Sonuç Deklarasyonu'nu imzalayan eski SSCB'nin selefi Rusya'nın Ermenistan'ı desteklemesi ve Azerbaycan'ı dışlaması uluslararası hukuk kurallarının bu ülke tarafından ihlal edilmesi anlamına geliyor.